

Lujza Koldeová

Katedra pedagogiky a sociálnej pedagogiky
Pedagogická fakulta UK, Bratislava, Slovakia
E-mail: koldeova@fedu.uniba.sk

Hodnotová orientácia a morálne postoje adolescentov v Slovenskej republike a Nemeckej spolkovej republike / *Value orientation and moral attitudes of adolescents in the Slovak republic and the Federal republic of Germany*

Abstract

The paper deals with the issue of value orientation of today's adolescents from theoretical and empirical point of view. It presents the basic theoretical fundamentals of values in education. The aim is to highlight the value orientation of adolescent youth in the context of the educational environment in the Slovak Republic and the Federal Republic of Germany. In this context, we present and compare selected determinants shaping adolescents' value orientations obtained on the basis of empirical research findings.

Keywords: value; importance of values; values typology; value orientation; adolescents.

V dnešnej modernej spoločnosti prevláda výrazný pluralizmus hodnôt, spomína sa kríza hodnôt, dochádza k premenám hodnotových systémov s preferenciou materiálnych hodnôt a konzumného, hedonistického spôsobu života. V týchto súvislostiach sa dostáva stále viac do popredia výchova k hodnotám a zdôrazňuje sa význam formovania hodnotovej orientácie detí a mládeže.

Hodnoty vyjadrujú to, na čo sa človek v súlade so svojou koncepciou zmyslu života orientuje, čo považuje za dôležité a významné, čo ho motivuje. Hodnoty nie sú len to, čo je k životu nutné, potrebné a užitočné, ale aj to, čo si človek váži, obdivuje, ctí, miluje, čo mu je blízke.“ (Kučerová, 1996) Hodnoty predstavujú základné vnútorné postoje človeka k svetu, sú vyjadrené vo forme uprednostňovania istej činnosti alebo istého predmetu pred iným. (Standop, 2005)

V širšom zmysle sa hodnota vymedzuje ako „špecifická vlastnosť všetkých spoločenských a prírodných javov, v ktorých sa prejavuje ich pozitívny alebo negatívny význam pre človeka.“ (Boroš, 1996, s.257) Hodnoty v užšom slova zmysle predstavujú základné kultúrne kategórie, ktoré zodpovedajú vyšším tendenciám, normám a ideálom, hlavne sociálnym, mravným a estetickým. (Kučerová, 1996)

V pedagogike chápeme hodnotu ako subjektívne ocenenie alebo mieru dôležitosti, ktorú človek prisudzuje určitým veciam, javom, symbolom alebo iným ľuďom. Niektoré hodnoty sú uznávané celými skupinami alebo celou spoločnosťou. Existujú hodnoty, hlavne morálne, ktoré majú absolútnu trvalú platnosť, iné hodnoty sú premenlivé a majú len krátkodobé trvanie. Z pedagogického hľadiska je veľmi dôležitou skutočnosťou to, že človek hodnoty nevníma len z kognitívneho hľadiska, ale výrazne sa tu uplatňuje aj emocionálna naviazanosť na hodnoty. (Masarik, 1995)

Hodnoty ako determinanty správania patria k najdôležitejším faktorom regulujúcim ľudské správanie a konanie a predstavujú hlavné životné princípy formujúce vzťahy človeka k rozmanitým stránkam života, k svetu, k ľuďom, vzťahom, veciam apod. Ovplyvňujú celkový prístup človeka k svetu, jeho správanie a sú zamerané na budúcnosť. Z hľadiska významu pre ľudskú existenciu majú hodnoty trvalý charakter, sú relatívne stabilné v každej spoločnosti a pre každého človeka. (Kučerová, 1996)

HODNOTOVÁ ORIENTÁCIA A JEJ FORMOVANIE.

Hodnotová orientácia predstavuje súhrn postojov človeka k rôznorodým kvalitám skutočnosti, ktoré pre neho predstavujú významné hodnoty. V tomto zmysle je hodnotová orientácia zameranie človeka na komplexný súbor hodnôt, ktoré sú ovplyvnené jednotlivými postojmi človeka. Hodnotová orientácia predstavuje akýsi „vnútorný kompas“, ktorý zameriava a orientuje správanie človeka istým smerom. Hodnoty tu predstavujú ideálne spôsoby správania a konania a umožňujú človeku robiť správne rozhodnutia. Hodnotová orientácia sa môže chápať ako komplex uvedomelých vzťahov človeka ku skutočnosti. Tieto vzťahy spoluusmerňujú správanie človeka a v tejto súvislosti determinujú jeho sebariadenie a sebakontrolu. V hodnotovej orientácii človeka je vyjadrená miera významnosti jednotlivých hodnôt pre človeka a ich hierarchické usporiadanie. (Folke, 2001)

Môžeme konštatovať, že hodnotová orientácia je súčasťou interpersonálneho a intrapersonálneho vzťahového rámca každého človeka a výraznou mierou ovplyvňuje vzťahy človeka so sociálnym prostredím i jeho pohľad na seba samého.

HODNOTOVÁ ORIENTÁCIA VO VZŤAHU K POSTOJOM.

Hodnoty a postoje predstavujú dva rôznorodé pojmy, ktoré nie je možné stotožňovať. Postoj znamená tendenciu reagovať kladne alebo záporne na určité osoby a situácie a vyjadruje, ako sa človek správa k sebe samému, k iným ľuďom, k spo-

ločnosti, kultúre, hodnotám a iným stránkam života. Postoje sú východiskom vytvárania hodnotovej orientácie.

Pri formovaní morálnych postojov mladého človeka v súvislosti s jeho hodnotovou orientáciou je potrebné vychádzať z troch zložiek morálnych postojov:

1. **Kognitívna zložka.** Tvoria ju názory človeka na istý jav alebo skutočnosť. Základom tvorby postojov je pamäť, ktorá uchováva informáciu. Je zrejmé, že ak má človek zaujať k niečomu postoj, musí mať o danom jave poznatky, informácie.
2. **Emotívna zložka.** Vzťahuje sa na emócie späté s istým predmetom alebo javom, pričom emócie vyjadrujú dynamiku postojov človeka k istým javom alebo predmetom z hľadiska obľúbenosti alebo neobľúbenosti.
3. **Konatívna zložka.** Prejavuje sa ako pozitívne alebo negatívne zameranie človeka k istému predmetu alebo javu. Postoje majú rôznorodý charakter a význam pre človeka. Môžu byť všeobecnejšie, napríklad postoj k rodine, k práci alebo konkrétnejšie ako postoj kistej situácii. Najvšeobecnejšie postoje, ktoré určujú celý životný štýl človeka, sa nazývajú hodnotovými orientáciami.

Poznáme viaceré klasifikácie hodnotových orientácií. Známa je klasifikácia hodnotových orientácií podľa Sprangera (Smékal, 2007), ktorý rozdelil hodnotové orientácie do šiestich životných foriem:

Teoretický človek. Jeho cieľom je poznanie pravdy, zákonitostí, podstaty sveta. Môže to byť človek, pre ktorého je hlavnou hodnotou v živote poznanie múdrosti, pravdy a získavanie poznatkov. Teoretický typ človeka preferuje získavanie vedomostí, štúdium, samoštúdium apod.

Ekonomický človek. Tento typ človeka uprednostňuje predovšetkým vlastný prospech a zisk. Významnou hodnotou pre neho je všetko to, čo je prospešné jemu alebo jeho blízkym. Preferuje obchodné vzťahy, svet financií apod.

Estetický človek. Zameriava sa na zážitky, estetické dojmy a vyhľadáva príležitosti na estetické sebvýjadrenie. Všetko vníma a posudzuje z hľadiska harmónie a krásna. Tento typ človeka uprednostňuje krásnu literatúru, rád sa pohybuje v umeleckom prostredí, napríklad v múzeu, galérii alebo na koncerte.

Sociálny človek. Zmyslom jeho života je žiť pre druhých ľudí a získať ich priazeň, lásku a priateľstvo. Sociálny typ človeka vyhľadáva spoločnosť druhých ľudí, pretože nevie byť sám a veľmi rád komunikuje. Rád pomáha ľuďom, pričom to isté očakáva aj od nich.

Mocenský človek. Tento typ presadzuje seba, svoje presvedčenie a svoju moc v mene ideálov. Moc dosahuje fyzickým i psychickým násilím, dokonca manipulovaním s ľuďmi, pomocou sociálnych a mravných noriem.

Náboženský človek. Základom jeho života je viera, pričom veľmi intenzívne hľadá zmysel života, bytia, existencie ľudstva. Je to filozofický typ človeka, ktorý rád diskutuje o bytí, živote a jeho zmysle.

Vo vzťahu k hodnotovým orientáciám rozoznávame rôzne **typy postojov** človeka (Klages, 1999):

1. **Globálna rezignácia.** Sebahodnotenie človeka je na nízkej úrovni, človeka stráca životnú perspektívu, ochotu k introspekcii svojej situácie. Dochádza tu k strate a zníženiu sebavedomia, sebaúcty, nárastu existenčnej neistoty, pasivity a obmedzovaniu sociálnych kontaktov.
2. **Neprispôsobivý idealizmus.** Človek prichádza často do konfliktu s okolím, pretože preceňuje význam osobného rozvoja a nedoceňuje význam svojich povinností voči spoločnosti. Typická je snaha emancipovať sa z vplyvu autorít. Myslenie, správanie a konanie je ovplyvnené túžbou po zmene, dobrodružstve, charakteristickou črtou je bezprostrednosť a samostatnosť.
3. **Konvencionalizmus.** Patria sem ľudia, ktorí akceptujú svoje povinnosti bez výhrad, pretože uznávajú poriadok a konvencie pre nich predstavujú najvyššiu hodnotu. Vo vzťahu k sebe, okoliu i spoločnosti sú zdržanliví, prispôsobiví a spokojní. Medzi ich základné charakterové črty patria disciplinovanosť, pracovitosť, skromnosť, zmysel pre poriadok a povinnosť.
4. **Povinnosť a sebarealizácia.** Tieto hodnoty predstavujú najvyššie hodnoty pre ľudí, ktorí aktívne a iniciatívne pristupujú k plneniu svojich povinností, pričom plne uplatňujú svoje schopnosti, aby dosiahli vysoký pracovný výkon.

Človek potrebuje vo svojom živote hodnoty, pretože mu poskytujú existenciálnu pohodu a príjemnosť. Hodnotová orientácia sa formuje v priebehu života dlhodobým pôsobením vnútorných dispozícií v samotnom človeku a tiež vplyvom vonkajších faktorov. V súlade alebo v protiklade k týmto vplyvom sa formuje hodnotová orientácia človeka, ktorá je základom tvorby jeho hodnotového systému. (Kučerová, 1996)

Významným zdrojom determinácie hodnotovej orientácie sú predovšetkým osobné skúsenosti človeka v úzkom prepojení na jeho životné preferencie. Osobnosť človeka a jeho rozhodnutia predstavujú základné kritériá tvorby jeho hodnotovej orientácie, hoci človek je do istej miery ovplyvňovaný aj sociálnym prostredím. Súčasný výchovný trendy kladú na popredné miesto význam uvedomelej interiorizácie vonkajších pôsobení so základom vo vlastných rozhodnutiach človeka.

Vzhľadom na existenciu rozsiahlej škály kategorizácie hodnôt a hodnotových orientácií je v rámci výchovného procesu nutné pôsobiť na deti a mládež tak, aby si vlastným poznaním osvojovali predovšetkým všeľudské, spoločensky žiadúce hodnoty.

EMPIRICKÝ VÝSKUM

Empirický výskum so zameraním na hodnoty a hodnotovú orientáciu adolescentov sme uskutočnili v priebehu rokov 2003 až 2008. Výskum sme zrealizovali v dvoch krajinách – v Slovenskej republike (SR) a v Nemeckej spolkovej republike (NSR).

Výskumným zámerom bolo porovnať vybrané aspekty problematiky hodnotových orientácií u adolescentov v Slovenskej republike (SR) a Nemeckej spolkovej republike (NSR). Pre tieto dve krajiny sme sa rozhodli z dôvodu odlišných socioekonomických podmienok života, ako aj istých rozdielov v životnom štýle.

CIELE VÝSKUMU

V tomto kontexte sme si stanovili nasledovné ciele:

- Spoznať, ktoré hodnoty predstavujú pre adolescentov ideály.
- Zistiť, akým hodnotám pripisujú adolescenti vo svojom živote najvyššiu prioritu.
- Zistiť preferenciu hodnôt u adolescentov z hľadiska vyvolania priaznivého dojmu a porovnať ju s predstavou o ideálnych hodnotách.
- Poukázať na podobné a odlišné znaky v hodnotovej orientácii adolescentov zo Slovenskej republiky v porovnaní s Nemeckou spolkovou republikou.

HYPOTÉZY VÝSKUMU

Vo výskume sme si stanovili nasledovné hypotézy:

Hypotéza 1: V oblasti ideálnych hodnotových predstáv prevláda preferencia všeľudských hodnôt nad mravnými hodnotami.

Hypotéza 2: Preferencia materiálnych hodnôt v oblasti vyvolania priaznivého dojmu je vyššia ako v oblasti ideálnych hodnotových predstáv.

Hypotéza 3: Respondenti preferujú v oblasti skutočného života viac materiálne hodnoty ako mravné hodnoty.

METÓDY A METODIKA VÝSKUMU

Výskum bol orientovaný kvantitatívne. Pri jeho **realizácii** sme použili **metódu posudzovacích škál** zameranú na hodnoty a hodnotové preferencie respondentov. Zvolili sme numerickú formu posudzovacej intervalovej škály. Posudzovacia škála obsahovala úvodné informácie, spôsoby vyplňovania a konkrétne hodnoty. Výber jednotlivých hodnôt použitých v škále sme zostavili z najfrekvencovanejších hodnôt získaných v predvýskume, pričom v posudzovacej škále sme ich náhodne zoradili. Jednotlivé hodnoty sme skúmali v troch okruhoch, pričom sme vychádzali z Morrisových „13 životných ciest“. (Boroš, 1996) Každý okruh obsahoval súbor tých istých hodnôt, pričom nás zaujímal pohľad respondentov na dané hodnoty z rôznych hľadísk.

Jednotlivé okruhy boli nasledovné:

1. okruh: Hodnoty ako ideály
2. okruh: Hodnoty charakterizujúce reálny život
3. okruh: Hodnoty na vyvolanie priaznivého dojmu

Analýzu odpovedí a spracovanie výsledkov sme realizovali a vyhodnotili metódou percentuálneho vyhodnotenia frekvencie výskytu a využili sme i koeficienty, na základe ktorých sme určili poradie významnosti hodnôt. Jednotlivým hodnotám sme priradili koeficienty podľa významnosti a vyrátali sme priemerné hodnoty za všetkých respondentov a pre všetky škály, čo nám umožnilo ich vzájomne porovnať. Pri vyhodnocovaní škál sme jednotlivým hodnotám priradili nasledovné koeficienty:

- 1 = veľmi významné - koeficient 5,
- 2 = významné - koeficient 4,
- 3 = sčasti významné – koeficient 3,
- 4 = málo významné – koeficient 2,
- 5 = nevýznamné – koeficient 1.

Kategorizáciu hodnôt pri vyhodnotení sme uskutočnili nasledovne:

- a) **Všeľudské hodnoty:** zdravie, láska, rodina, viera v dobro.
- b) **Mravné hodnoty:** charakternosť, pomoc iným, čestnosť, slušnosť, pracovitosť.
- c) **Intelektuálne hodnoty:** vzdelanie, múdrosť.
- d) **Spoločenské hodnoty:** úspech v povolání, spoločenské uznanie, záujmy.
- e) **Materiálne hodnoty:** peniaze, majetok, dom, auto, oblečenie.
- f) **Sociálne hodnoty:** priateľstvo, spravodlivosť, úcta k ľuďom, zodpovednosť.

CHARAKTERISTIKA VÝSKUMNEJ VZORKY

Základný súbor nášho výskumu tvorili študenti v adolescentnom veku navštevujúci rôzne druhy stredných škôl v Slovenskej republike (okres Nitra, Levice a Kežmarok) a v Nemeckej spolkovej republike (okres Freiburg) a ich rodičia. Výber výskumnej vzorky sme realizovali kombináciou zámerného a dostupného výberu.

Druh školy	SR		NSR	
	n	%	n	%
Gymnázium	80	42,1	28	23,3
SOŠ/Reálna škola	56	29,5	48	40
SOU/Hlavná škola	54	28,4	44	36,7
spolu	190	100	120	100

Tabuľka č.1 Počet študentov

Výskum v oboch krajinách sme realizovali na všetkých druhoch stredných škôl v danej krajine. Výskumnú vzorku tvorilo celkovo 310 respondentov – študentov. Naš výskumný súbor tvorilo 190 študentov zo Slovenskej republiky a 120 študentov z Nemeckej spolkovej republiky. SR mala zastúpenie respondentov jednotlivých škôl nasledovné: zo 190 respondentov bolo 42,1% študentov gymnázia, 29,5% študentov SOŠ a 28,4% študentov SOU. Respondenti z NSR podľa druhov

strednej školy mali nasledovné zastúpenie: 23,3% študentov gymnázia, 40% študentov Realschule a 36,7% z Hauptschule.

Pozn.: Výskum bol realizovaný v období, kedy SOU (stredné odborné učilištia) v SR boli samostatným druhom stredných škôl.

Pohlavie študentov	SR		NSR	
	n	%	n	%
dievčatá	103	54,2	69	57,5
chlapci	87	45,8	51	42,5
Spolu	190	100	120	100

Tabuľka č.2 Pohlavie študentov

Výskumnú vzorku tvorilo 190 študentov zo Slovenska, z toho bolo 54,2% dievčat a 45,8% chlapcov. Študentov z Nemecka bolo v našom výskumnom súbore 120, pričom dievčat bolo 57,5% pri porovnaní s chlapcami, ktorých bolo 42,5%.

Vek študentov	SR		NSR	
	n	%	n	%
15 rokov	66	34,7	35	29,2
16 rokov	52	27,4	48	40
17 rokov	39	20,5	25	20,8
18 rokov	23	12,1	10	8,3
19 a viac rokov	10	5,3	2	1,7
Spolu	190	100	120	100

Tabuľka č.3 Vek študentov

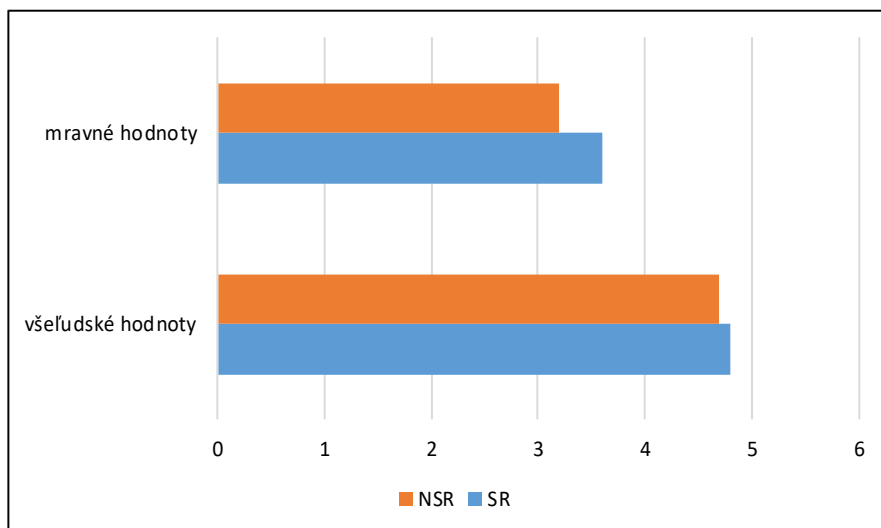
Najväčšie zastúpenie spomedzi 190 slovenských študentov tvorili študenti vo veku 15 rokov- 34,7%, o niečo menej 27,4% bolo 16-ročných študentov, 20,5% respondentov uviedlo vek 17 rokov, 12,1% je 18-ročných a 5,3% má 19 alebo viac rokov.

Z nemeckých študentov bolo najviac, až 40%, 16-ročných, 29,2% malo 15 rokov a 20,8% uviedlo vek 17 rokov. 8,3% respondentov bolo 18 ročných a najmenej len 1,7% dosiahlo 19 a viac rokov.

VÝSLEDKY EMPIRICKÉHO VÝSKUMU

Hypotéza 1: V oblasti ideálnych hodnotových predstáv prevláda preferencia všeľudských hodnôt nad mravnými hodnotami.

Hypotéza sa potvrdila.

Graf 1 Preferované hodnoty v oblasti ideálnych predstáv

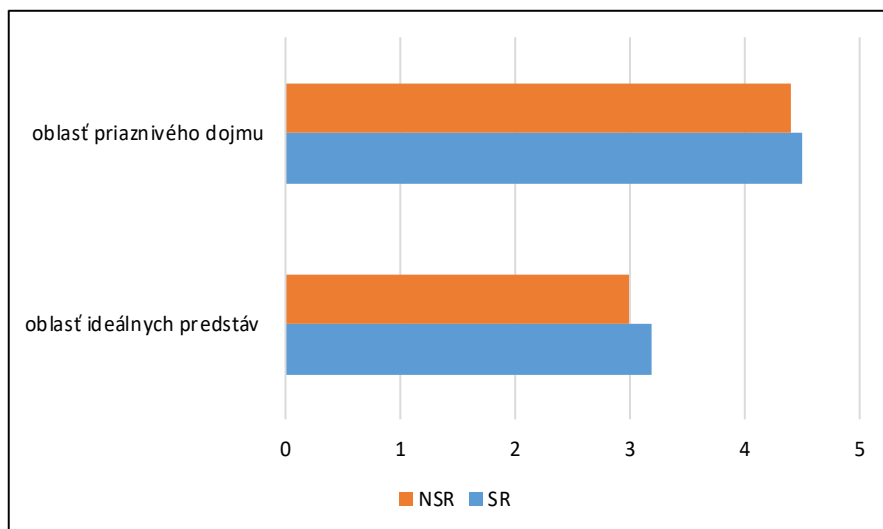
Na prvom mieste v oboch skúmaných krajinách sa umiestnili všeľudské hodnoty – zdravie, láska, priateľstvo a rodina s koeficientom 4,8 v SR a 4,7 v NSR. Prevláda tu veľmi silná zhoda názorov respondentov z oboch zúčastnených krajín. Spomedzi týchto hodnôt má centrálnu postavenie a na prvom mieste sa umiestnila hodnota lásky a priateľstva ako v SR, tak aj v NSR, čím ju možno zaradiť medzi veľmi významné hodnoty.

Mravné hodnoty sa zaradili s dosiahnutým koeficientom 3,6 v SR a 3,2 v NSR na stredné pozície v hodnotovom systéme mladých ľudí, pričom sme však zistili isté rozdiely medzi týmito krajinami. Slovenskí respondenti preferujú mravné hodnoty na rozdiel od nemeckých respondentov, ktorí uprednostnili pred mravnými hodnotami spoločenské hodnoty. Zaujímavým zistením je tiež skutočnosť, že respondenti zo SR prisúdili spoločenskej kariére až posledné miesto v ich hodnotovom systéme, čím ich zaradili k málo významným hodnotám pre ich život.

Hypotéza 2: Preferencia materiálnych hodnôt v oblasti vyvolania priaznivého dojmu je vyššia ako v oblasti ideálnych hodnotových predstáv.

Hypotéza sa potvrdila.

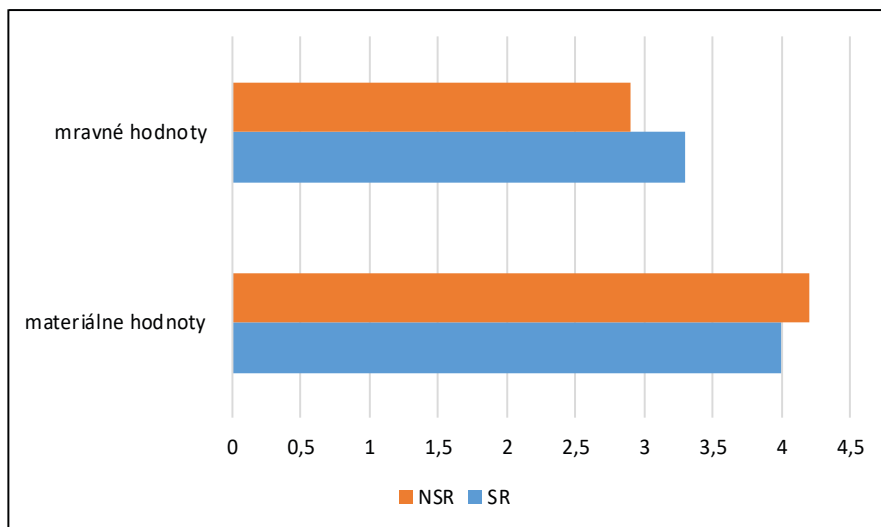
Graf 2 Preferencia materiálnych hodnôt

V ideálnych hodnotových predstavách kladú adolescenti materiálne hodnoty s dosiahnutým koeficientom 3,2 v SR a 3,0 v NSR na stredné pozície v rámci ich hodnotovej orientácie. Z tohto hľadiska predstavujú materiálne hodnoty pre adolescentov hodnoty strednej významnosti. Materiálne hodnoty z hľadiska vyvolania priaznivého dojmu by uprednostnili adolescenti s dosiahnutými koeficientami 4,5 v SR a 4,4 v NSR, predstavujú pre nich hodnoty vysokej významnosti.

Preferovanie majetku, dobrého ekonomického zabezpečenia, financií charakterizujú súčasnosť mnohých, nielen mladých, ľudí. Častokrát ich nevhodným spôsobom ovplyvňuje reklama, negatívne príklady, konzumný spôsob života. Usudzujeme, že to môže byť spôsobené aj súčasnou ekonomickou situáciou a sociálnymi neistotami.

Hypotéza 3: Respondenti preferujú v skutočnom živote viac materiálne hodnoty ako mravné hodnoty.

Hypotéza sa potvrdila.

Graf 3 Materiálne hodnoty v porovnaní s mravnými hodnotami

V oblasti skutočného života uviedli respondenti z oboch krajín preferenciu materiálnych hodnôt s koeficientom 4,0 na Slovensku a 4,2 v Nemecku, t.z. zaradili ich medzi významné hodnoty. Mravné hodnoty reprezentované hodnotami ako úprimnosť, dobré medziludské vzťahy, charakternosť sa umiestnili s koeficientom 3,3 na stredných pozíciách v poradí významnosti na Slovensku, v Nemecku dosiahli ešte nižší koeficient 2,9, čo predstavuje nevýznamné pozície.

Byť finančne zabezpečený, vlastniť dom, byt, auto, mať značkové oblečenie, najmodernejšiu techniku – tieto hodnoty predstavujú v súčasnosti pre mnohých mladých ľudí dôležité hodnoty. Táto situácia môže byť spôsobená aj túžbou človeka po vlastníctve, majetku, snahou mať dostatok materiálnych vecí. Neraz je to v neprospech dobrých vzťahov medzi ľuďmi, medziludskej komunikácie a záujmu o druhých ľudí.

ZÁVER

Identifikácia dieťaťa s hodnotami sa uskutočňuje cez vzory v správaní rodičov, dieťa tak môže prevziať svoje osobné hodnoty priamo z hodnôt, ktoré určujú štýl rodičovského života a od toho, aké hodnoty rodičia preferujú. Ak sa napríklad rodičia sústreďujú prevažne na materiálne hodnoty, ak odmeňujú dieťa prevažne materiálnymi darmi alebo finančne, zákonite tým bude silne ovplyvnená i hodnotová orientácia dieťaťa.

Hodnoty predstavujú základné životné princípy, ktoré sa podieľajú na utváraní vzťahov človeka k rozmanitým stránkam života. Hodnotová orientácia ovplyvňuje celkový prístup človeka k svetu, jeho sociálne správanie a morálne postoje. Hodnotová orientácia v úzkej nadväznosti na postoje ovplyvňuje interakciu človeka so sociálnym prostredím a s jeho pohľadom na seba samého a predstavuje najvyššiu úroveň dispozičnej hierarchie regulujúcej správanie. (Boroš, 1996)

Význam hodnotovej výchovy pre život človeka je aktuálny práve v súčasnosti vzhľadom na častú preferenciu materiálnych hodnôt v zmysle konzumného a hedonistického spôsobu života. Pri formovaní morálnych postojov detí a mládeže je potrebné sa zamerať na preferenciu všeludských, spoločensky žiaducich hodnôt. Týmto spôsobom možno pomôcť vytvoriť spoločnosť založenú viac na altruistických ako materiálnych hodnotách. (Kučerová, 1996)

Príspevok bol vytvorený ako súčasť projektu KEGA 026UK-4/2015 Morálne postoje detí a dospelých v rodine a škole: aplikovaný výskum a metodický materiál pre učiteľov, výchovných poradcov a koordinátorov prevencie.

POUŽITÁ LITERATÚRA:

1. BLIŽKOVSKÝ, B.: *Systémová pedagogika. Celistvé a otvorené pojetí výchovy a vzdelávání*. Ostrava: Amosium, 1997.
2. BOROŠ, J. 1996. K problematike hodnôt adolescentov (stredoškôľakov a vysokoškôľakov). In *Pedagogická revue*. ISSN 1335-1982, roč. XLVIII, 1996, č. 5-6, s. 257-266.
3. BROŽÍK, V. 2000. *Hodnotové orientácie*. Nitra: UKF, 2000. 140 s. ISBN 80-8050-368-0. BRUGGER, W. 2006. *Filosofický slovník*. Praha: Naše vojsko. 639 s. ISBN: 80-206-0820-6.
4. BUCHER, T. 1984. *Werte im Leben des Menschen*. Bern: Paul Haupt Verlag. 164 s. ISBN 3-258-03372-2.
5. ČAČKA, O. 1997. *Psychologie vrstev duševního dění osobnosti a jejich diagnostika*. Brno: Doplněk. 382 s. ISBN 9788072391073.
6. ENDERLE, G. et al. 1993. *Lexikon der Wirtschaftsethik*. Freiburg: Herder, 1993. 1382 s. ISBN 3-451-22336-8.
7. FOLKE, W.: *Vom Wert der Werte. Die Tauglichkeit des Wertbegriffs als Orientierung gebende Kategorie menschlicher Lebensführung*. Münster: Lit. Verlag, 2001.
8. GRÁC, J. 1997. *Pohl'ady do psychológie hodnotovej orientácie mládeže*. Bratislava: SPN. 340 s.
9. HUDEČEK, J. 1987. *Hodnotové orientace v motivační sféře osobnosti*. Praha: Academia, 1987. 95 s.
10. KLAGES, L.: *Perspektiven der Lebensphilosophie*. Bonn: Bouvier, 1999. 238 s. ISBN 3-416-02852-X.
11. KUČEROVÁ, S. 1996. *Človek – hodnoty – výchova*. Prešov: Grafotlač. 231 s. ISBN 80-85668-34-3.
12. MASARIK, P. 1995. *Teória školskej a mimoškolskej výchovy*. Nitra: VŠPg. 133 s.
13. PRŮCHA, J. - Walterová, E. - Mareš, J. 1995. *Pedagogický slovník*. Praha: Portál. 292 s. ISBN 80-7178-029-4.
14. SEVEROVÁ, J. K problému hodnotové orientace dospívajících. Dizertačná práca. Brno, 1986. SMĚKAL, V. *Pozvání do psychologie osobnosti*. Barristel & Principal, 517 s. ISBN 80-8659-865-9.
15. SPOUSTA, V. et al.: *Teoretické základy výchovy ve volném čase: uvod do studia pedagogiky volného času*. Brno: MU, 1997. ISBN 80-210-1007-X.

16. STANDOP, J. 2005. *Werte-Erziehung. Einführung in die wichtigsten Konzepte der Werteerziehung*. Weinheim: Beltz. 157 s. ISBN 3-407-25375-3.
17. VLÁČIL, J. K pojetí hodnot v psychologii a sociologii. In: *Československá psychologie*, roč. 21, 1977, č.1.
18. ZELINA, M. *Stratégie a metody rozvoja osobnosti dieťaťa*. Bratislava: IRIS. 2011. 241 s. ISBN 978-80892-5660-0.
19. ŽILÍNEK, M. 1996. Axiologicko-mravná dimenzia v utváraní identity človeka. In: *Pedagogická revue*, roč. 48, 1996, č.9-10, s.403-414.
20. ŽILÍNEK, M. 1997. *Étos a utváranie mravnej identity osobnosti*. Bratislava: Iris, 1997. 232 s. ISBN 80-88778-60-3.
21. Zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov